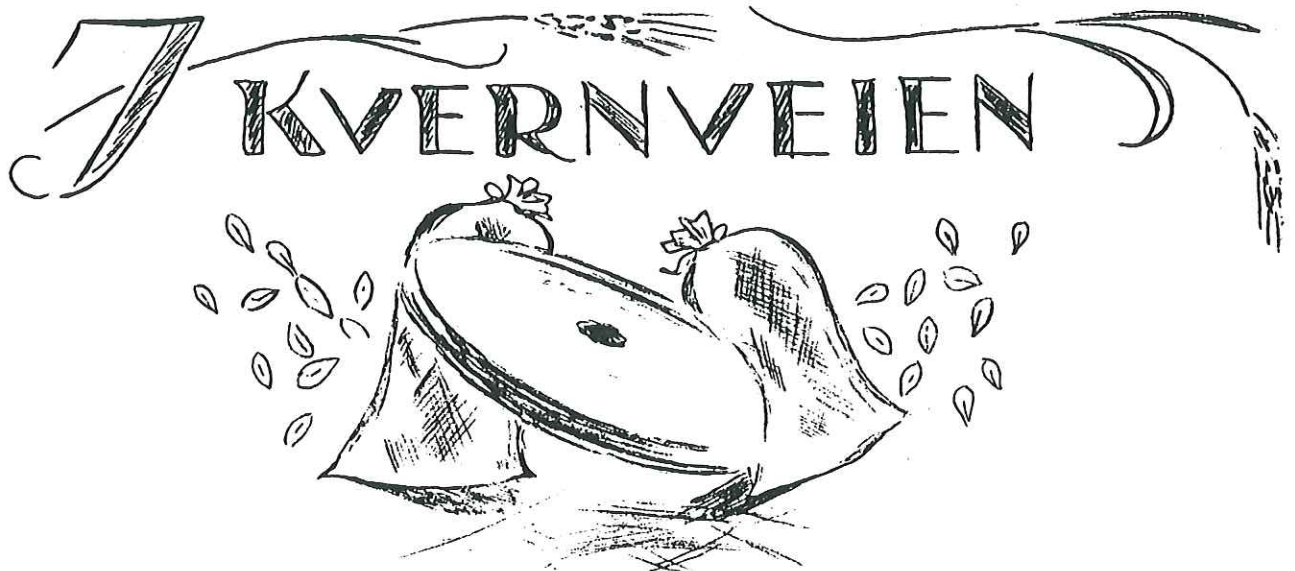

1. d. Anton Torge
med hilsen & tak for forlags-
virksomhet

Gulb. Gulbrandsen

LITT OM ARBEIDSFORHOLD VED EN
BYGDEMØLLE

OMKRING ÅRHUNDRESKIFTET

NEDTEGNET I 1958 VED

GULBR. GULBRANDSEN

KVERNVEIEN

LITT OM ARBEIDSFORHOLD VED EN BYGDEMØLLE FOR 50 ÅR SIDEN

Det var kaldt så det stakk i skinnet gjennom de mjølinnsatte klærne der mølleren sto ute på rampen og tok i mot kornlass som han Jonas Skurberget var kommet med. Han Jonas hadde alt satt inn hesten og kom småløpende. "Er det varmt i kvernhytta så lytt jeg få varme meg litt før jeg lesser av". Han kunne trenge å varme seg etter fire mils kjøring i slik kulde han Jonas. Han var så forhutlet at varmen var seget ut av ham for lenge siden, og han frøs vel på en måte i godvær også. Det var familie-

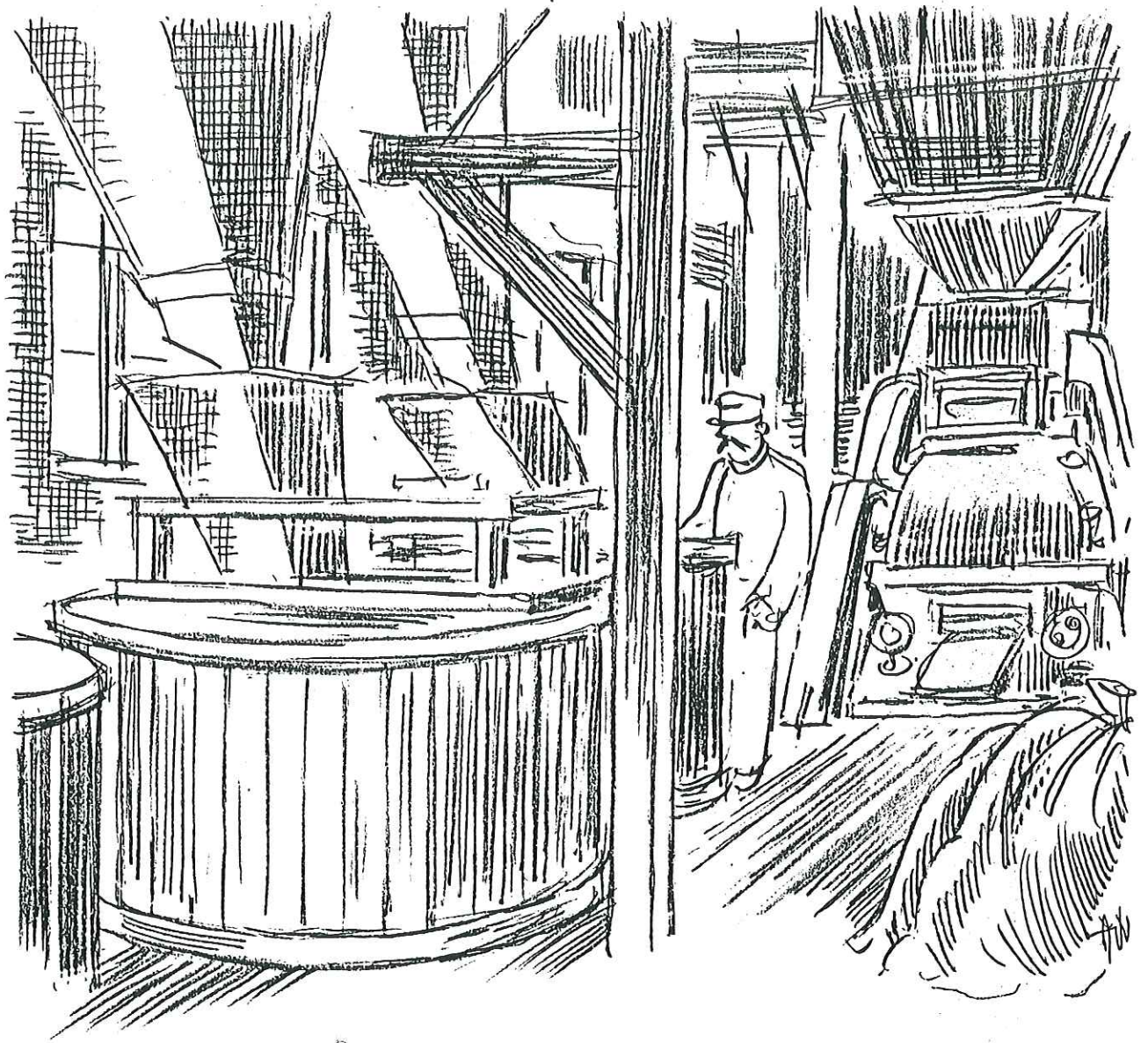
forholdene som ikke var bra. En kan nok ikke si at de hadde tatt knekken på ham, for det hadde aldri vært noe så stivt at det kunne knekke i Jonas Skurberget. Men at ekteskapet og følgen av det hadde tullet ham sammen til en tufs er sikkert.

Mølleren syntes synd på Jonas. Han ristet i heisekjettingen for å få kollegaen, han August, som var i annen etasje, til å betjene heisen, og da Jonas en halv time senere kom ut i mølla var kornet avlesset og sleden kjørt til side. "Dere er snille mot meg her", ytret Jonas, nærmest for seg selv. "Er de ikke snille mot deg hjemme da", spurte August. Jonas hadde to voksne døtre, og det var takket være Jonas selv, en kjent sak at de tre kvinnfolkene plaget ham forskrekkelig. "Å", sa Jonas, "det er litt bedre nå siden den yngste av jentene, hu Oline, giftet seg. Hu har fått en annen å plage nå".

Da gifter hun seg nok snart den eldste også, mente August, for slikt er smittsomt. Men Jonas sukket og utbrøt indignert. "Jeg skjønner ikke offer gutta ikke bryr seg noe om a' Krestine - det må lukte vondt ta a' ".

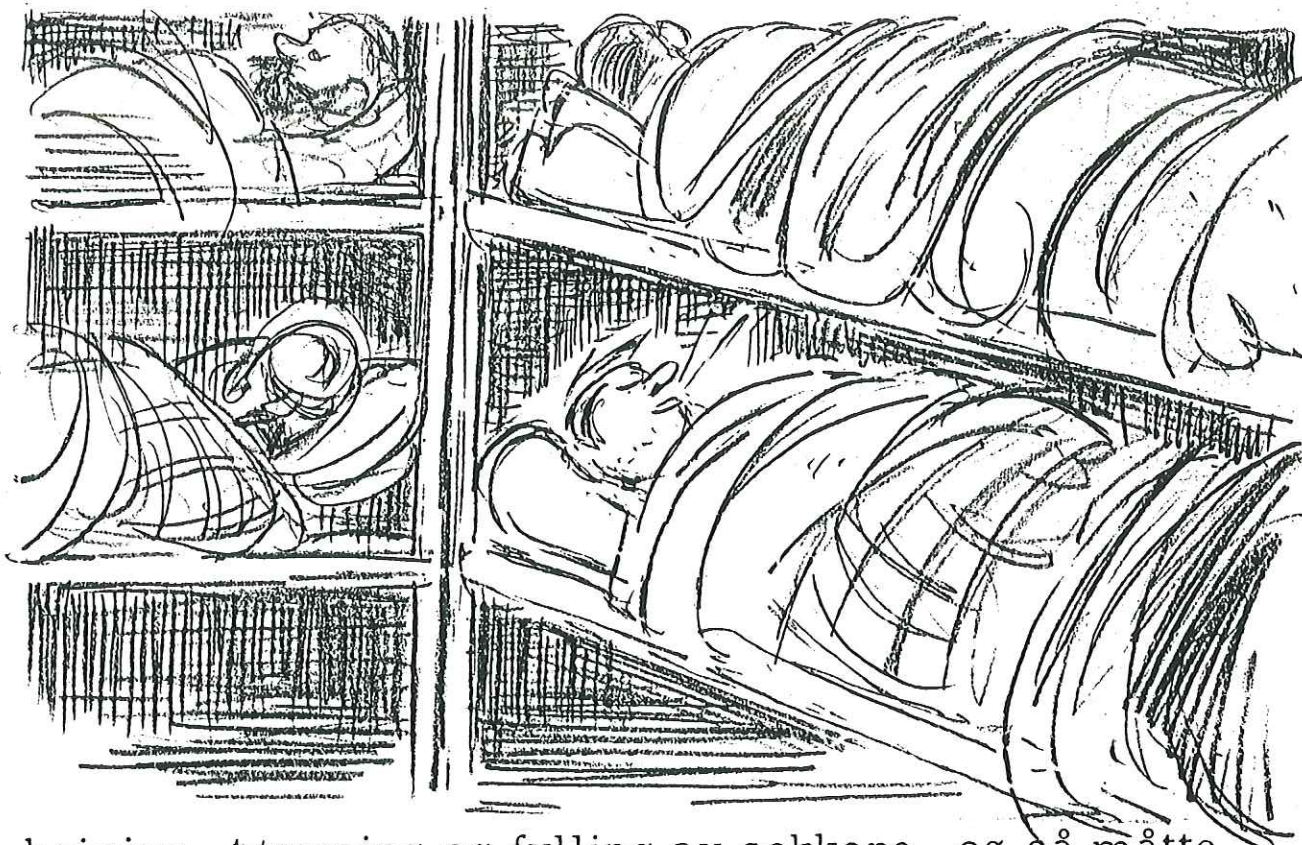
Men August må ta seg av sine plikter og overlater foreløpig Jonas til sine bekymringer, som ingen kan pleie med mer omhu enn han selv.

Det er kommet et par jernbanevogner med korn i de siste dagene og det "ligger" mer enn tyve hester ved mølla og venter på å få mjøl med seg hjem, så det er fullt opp å gjøre. To sammalingskverner, to valsestoler, to tørker og en grynsten eller en skallemaskin er i stadig drift døgnet rundt fra mandag morgen til lørdag kveld. Hvis det kniper bortunder jul med å få alt mjøl ferdig til julebaksten, så tar en nok også søndag og de to tilstøtende netter til hjelp. Litt samvittighetsnag medfører dette, men følelsen druknes ved tanken på at mjøl må folk og husdyr ha til jul. Dessuten er det minst en mil til kirken. Riktignok søker Karoline Brua å ivareta anstendighetens interesser også på dette felt. Det innskrenker seg imidlertid til at hun med rystende stemme berettet om gudsforgåenheten, og ender med "Har du hørt så fælt". Det var alt for mange som hadde hørt værre ting, så beretningen fremkalte ingen kjedereaksjon

Inne i mølla luner det godt fra alle maskiner som er i drift, men da mølleren kommer inn igjen tar han en tur bort til Hofnung-kverna for å varme hendene. Disse tyske stenene malte, som de andre "naturstener", oftest varmere mjøl enn de nye støpte møllestener fordi de var mindre skarpe, og derfor hadde høyere kraftforbruk. Dessuten hadde de gamle stenene den ulempe at de måtte skjærpes hver annen eller hver tredje dag, men de nye stenene kunne gå i 14 dager mellom hver skjering. Det tok det meste av en dag for en mann å hakke en kvern. Den som skulle hakke var gjerne fritatt for annet arbeid mens det sto på, med mindre det ble stopp ved en overbelastning i en transportør eller en reparasjon måtte utføres øyeblikkelig.

Det var ellers ikke noe tungt arbeid å være møller i en så moderne bygdemølle som denne, hvor det var mekaniske transportører for kornet. Arbeidet besto i trilling

heising, tømning og fylling av sekkene, og så måtte det føres tilsyn med at maskinene ydet sitt beste. Korn, mjøl og sikteavfall måtte holdes adskilt for hver kunde. Den gamle regel om at den som kommer først til kverna får først male, skulle også overholdes så godt som mulig. Det var noen få som forsøkte å bringe ugreie i dette program. Forsøksmidlene kunne - alt etter hjertelaget - være fra innsmigrende tale til en trestjerners flaske. Ellers var kundene bra folk som tålmodig fant seg i å vente både to og tre døgn før de kunne reise hjem igjen med mjølet sitt. De tok det som en ferietur og koset seg i kvernhytta med å drikke kaffe og fortelle historier til langt på natt. Alle kunne ikke overnatte i det lille rommet. En del fikk husrom i drengstua på gården, og de mest velstående bønder overnattet på hotellet.

Soveplassene i kvernhytta var trebenker med en sammenrullet sekk til hodepute. Møllerne som var vant til dette spartanske utstyr likte det bra, men det hendte nok at kundene når de hadde ligget et par timer måtte stå opp og hvile ut etter den anstrengende sovingen.

Møllerne delte døgnet i tre deler. Begge var i arbeid fra ved syv-tiden om morgenen til ved ti-tiden om kvelden. Resten av døgnet delte de i to, med fire-fem timers søvn på hver. Det hente nok at det kunne gå et døgn eller to

og mer uten at det ble tid til søvn, men det var ikke ofte. Denne døgnrytme varte fra september til påske med 14 dagers pause fra juleaften til trettendagen. Det var utenkelig å sette mølla i gang, eller i det hele å gjøre lønnet arbeid de første åtte dagene av juleferien. Fra nyttår til trettendagen var det heller ingen maling, men det kunne bli utført reparasjoner, som ettersyn av transmisjonslager og innskifting av nye stener i en kvern.

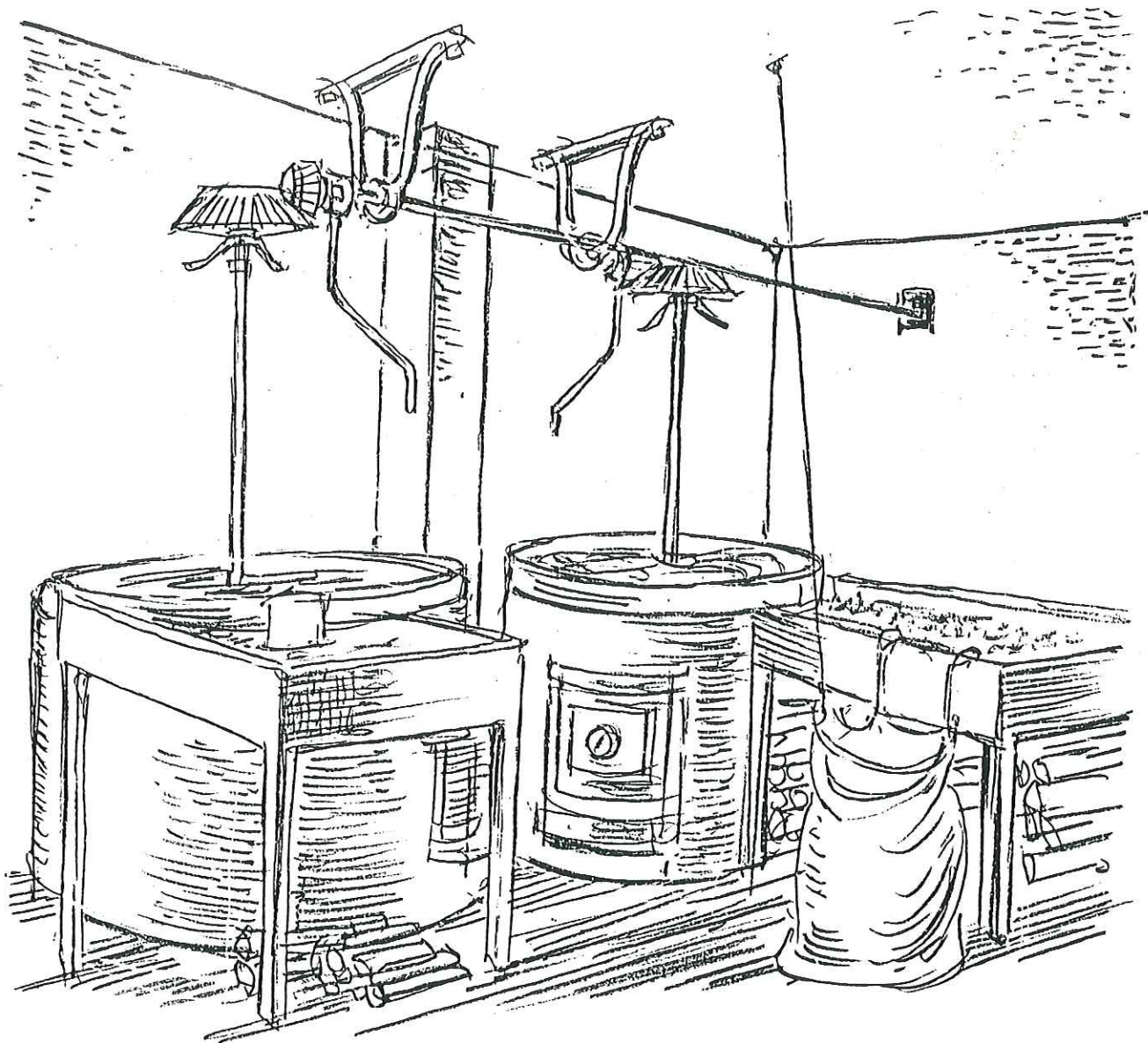
Fra påske til september var det en forholdsvis stille tid i mølla. Maling om natten forekom praktisk talt ikke i den tid. Det årlige hovedettersyn av maskineriet ble gjerne utført mens slåtonna sto på.

Vi forlot mølleren da han sto og varmet hendene i det varme fórmjølet fra kverna. Det sto ikke lenge på. Nå er han i ferd med å legge opp maleplanen for natten så mest mulig kan legges tilrette for den tid en mann skal passe det hele.

Om alt går bra skulle seks-syv lass være ferdig til frokost i morgen. En del er reist ut over ettermiddagen, og et par lass er nettopp ferdige til å lesses på, men klokken er syv på kvelden og da det er langferdinger som har fire-fem mil å kjøre er det trolig at de venter natten over.

Der kommer den ene av dem, en nesbu. "Det er utrivelig å reise til natta, i denne kulda, men jeg har ikke nok fór til hesten hvis jeg venter. Trur du jeg tør be gårdsbestyreren om å få kjøpt litt høy. Han skal jo være så morsk", "Du skal ikke snakke vondt om ham", sa mølleren. "Han er av den gamle skole og banner og buldrer litt, men det er det, at han har hjertelag innenfor kjeften, og det har han nok av både for deg og hesten din også, så du kan trygt gå til ham. Vi kaller ham forresten onkel Jakob eller "Jakob vår".

Straks etter kom nesbuen tilbake og berettet. Han hadde fått det svaret at "her på gården selger vi fan hente meg ikke høy". Men da mannen snudde seg for å gå beskjemmet bort, la onkel Jakob til: "men du kan bare gå bort i låven å ta det høyet du trenger. Bare

snakk med stallkaren så hjelper han deg". Han er en raring, mente nesbuen, og han var ikke alene om å mene det.

Det var nå tid for aftensmat, men da det partiet som var til maling på den ene valsestolen var ferdig til utskifting og August var opptatt med skifting av partier på platetørkene, måtte maten vente til nytt parti var opprenset på valsestolen. Det kunne ofte bli uregelmessig med spisingen, men en gang mellom kl. $\frac{1}{2}$ 8 og kl. 10.00 måtte aftensmaten helst avvikles, så det kunne bli en viss orden på tiden for nattskift. Begge møllerne kunne ikke spise samtidig for det gikk ikke an å stoppe maskinene for noe så uvesentlig som spisetider.

Da kveldsmaten endelig var avgjort overtok August hele vekten og mølleren gikk inn i kvernhytta for å få en prat før han la seg på trebenken for å sove. Der

inne gikk praten lystig. Denne mølla var ganske ny og hadde turbin som drivkraft. Det var rikelig tilgang på vann så det var ikke som ved de fleste av småmøllene i bygdene omkring at de stoppet av mangel på vann ut på vinteren. Dette var grunnen til at det kom så mange langferdinger til mølla.

Da mølleren kom inn, satt gamle Kristian Persjordet og berettet om mølleforhold i gamle dager. Han var alt annet enn doven, Kristian. En riktig drivende kar hadde han vært, men alderen gjorde seg gjeldende, så den gamle ordningen da malekundene måtte bakse med sekken og både løfte og bære dem, passet ikke så godt for hans krefter

lenger. Når han her i mølla kunne innskrenke seg til å se på at maskiner hadde overtatt det tunge og strevsomme arbeid, så fikk han god tid og ubendig lyst til å berette om forholdene ved mølla i gamle dager.

Nå går rugen min på valsestolen og jeg sitter her og prater, berettet Kristian. Hadde det vært for noen år tilbake så måtte jeg ha passet sekken under sikten for å bære den opp i tredje etasje og slå på kverna igjen mangfoldige ganger før melet var ferdig. Nå er det skruer, krypere og elevatorer som gjør dette arbeid for meg. Bedre mjøl blir det også på disse moderne maskiner.

I gamle dager hendte det hvis kornet var rått og kverna sløv at den "la på seg" og da ble noe av mjølet ødelagt. Man burde data kverna opp og skjerpe den for å få vekk den svarte, blanke stripen som gjerne ble på stenene ved

slike uhell. Et annet midde var å male noen never sand mellom stenene. Dette var både raskere og mindre arbeidskrevende, men det ble spolert en del mjøl på denne måten. En gang kverna hadde lagt på seg ved den gamle mølla på gården, kom møllergutten løpende bort til møllerne og meddelte uhellet med den uerfarnes forferdelse i røsten. "Kast i ho litt sand, det er til Tukken vi maler", beordret mølleren. Tukken var en storbonde så mølleren mente vel at det var ikke så farlig om de ødela litt mjøl for ham. Dette hadde Tukken senere fått rede på, og neste gang han traff mølleren nyttet han anledningen til å skjelle ham ut for slik lett-sindig omgang med andre folks mjøl. Mølleren, som var i den alder at man kan tillate seg å ha sviktende hørsel når dette passer, sto tålmodig og så på Tukken til denne var "turprata". Da bemerket han stillferdig: "Itte hører jeg hå du sier og lik'gla er jeg og", hvorefter han snudde seg og gikk.

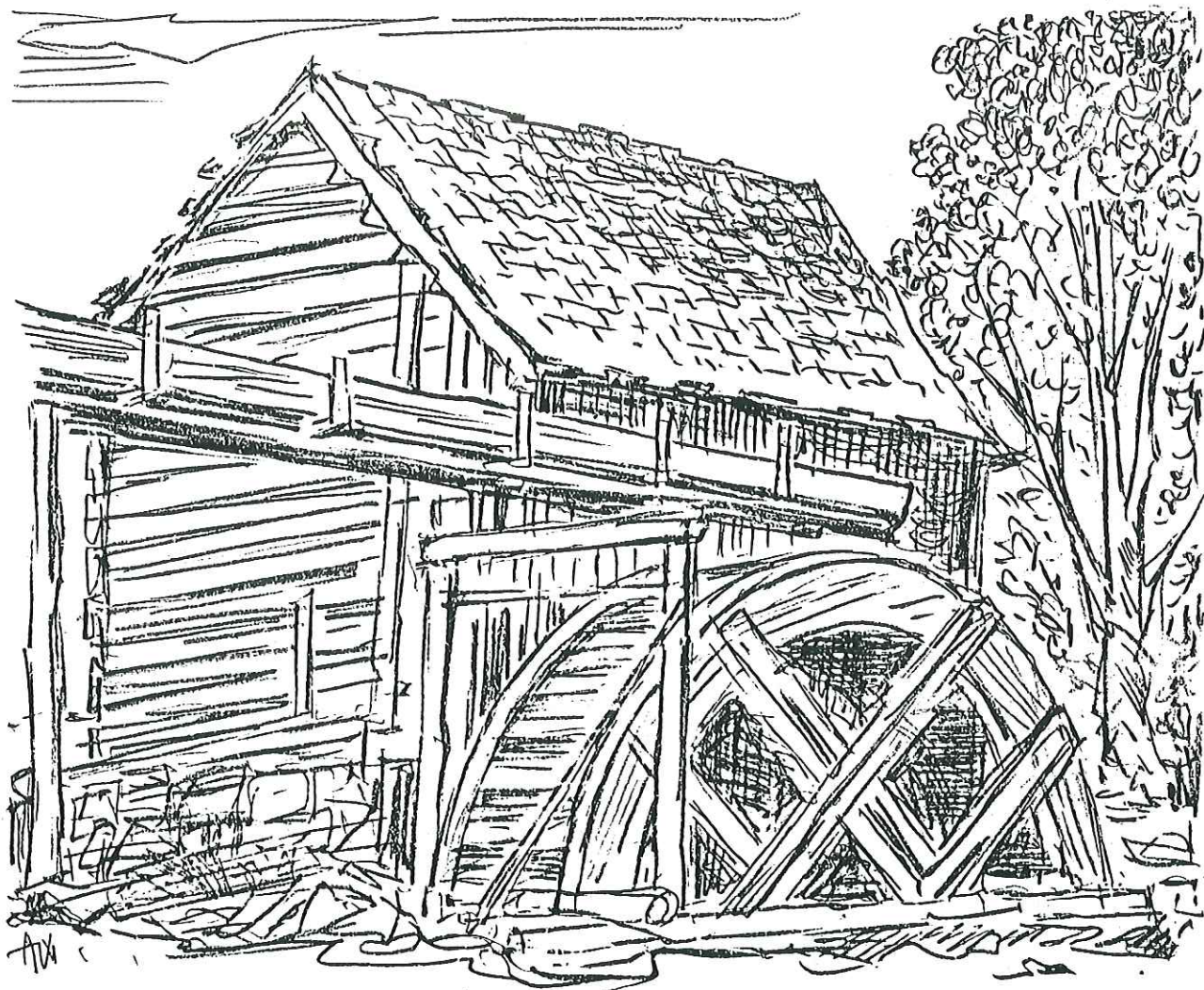
En av de unge som satt der inne i kvernhytta ville prøve å få Kristian utpå med historier om mystikk og nisser ved de gamle møllene, og spurte om han ikke hadde sett nissen noen gang. Kristian smilte lurt og sa at det var så mange slags nisser her i verden. Etter hans mening måtte man være litt av en nisse selv for å mane frem

en ordentlig nisse, og han var ikke sikker på om den unge mann var kvalifisert med tru og innstilling. En måtte tru på nissen hvis en skulle få se ham. Det var slik med Vår Herre og, la Kristian til nærmest for seg selv. Den stillheten som fulgte brøt han ved å si, at hvis den unge mannen ville så kunne han fortelle hva gammel mølleren, han Ola, fortalte ham da han som ganske ung lå ved mølla en natt for 50 - 60 år siden.

Jeg var alene med mølleren, og da jeg la meg ned på benken for å sove gjorde mølleren det samme. Jeg spurte da om det gikk an at begge sov. Kverna kunne gå tom og da ville den slå varme så mølla kunne brenne ned. Det er ikke farlig, sa mølleren, jeg har en her ute som sier fra. Jeg tenkte da at jeg ville våke og liste meg ut for å se til kverna i løpet av natta, men trettheten krevet sin rett, og da jeg våknet om morgenen var alt i orden. Enten jeg nå hadde drømt eller hvordan det var, så syntes jeg tydelig å huske at jeg i løpet av natten hadde hørt en stemme si: "Nå glugger kverna, Ola". Da mølleren straks etter kom inn for å sette på kaffekjelen, spurte jeg om han virkelig hadde våknet i rett tid for å skifte på kverna, og til det svarte Ola, at det hadde han derute sørget for. "Han roper når kverna glugger".

Mølleren i denne nye mølla var ung og uerfaren, og hadde ikke forutsetninger for å tru på nissen. Han smilte og mente å vite at når kverna "glugget" (var nesten tom) så fikk den mindre i-fall av korn og vass-hjulet økte da farten så det ble en annen dur i mølla. Han hadde erfaring for at når valsestolen gikk tom, så ble det en svak forandring i sangen fra turbinen, og da våknet han, selv om han visste at August var der ute og foretok skiftingen. Men mølleren var fornuftig nok til å tie med det. En skal ikke utfordre nissen selv om man ikke tror på ham. Det er så mange ting som kan hende i en mølle. En kvern kan slå varme, sikteduken kan gå istykker uten rimelig grunn, en rem kan slure eller endog ryke av, uten at det kan gis en fornuftig forklaring, en elevator kan stoppe, et lager kan gå varmt. Alt dette og mer til kan få de kjedeligste følger. Nei, en skal stå seg godt med de gode makter som rår i en mølle like fra katta som holder det rent for rotter til nissen som altså kan si i fra når

kverna glugger. Men smile må han kunne gjøre både til nissen og til katta. Så pass humør må de ha at de kan være med på det, selv om det går stygt tilbake med humøret, i allfall hos en gammel hankatt.

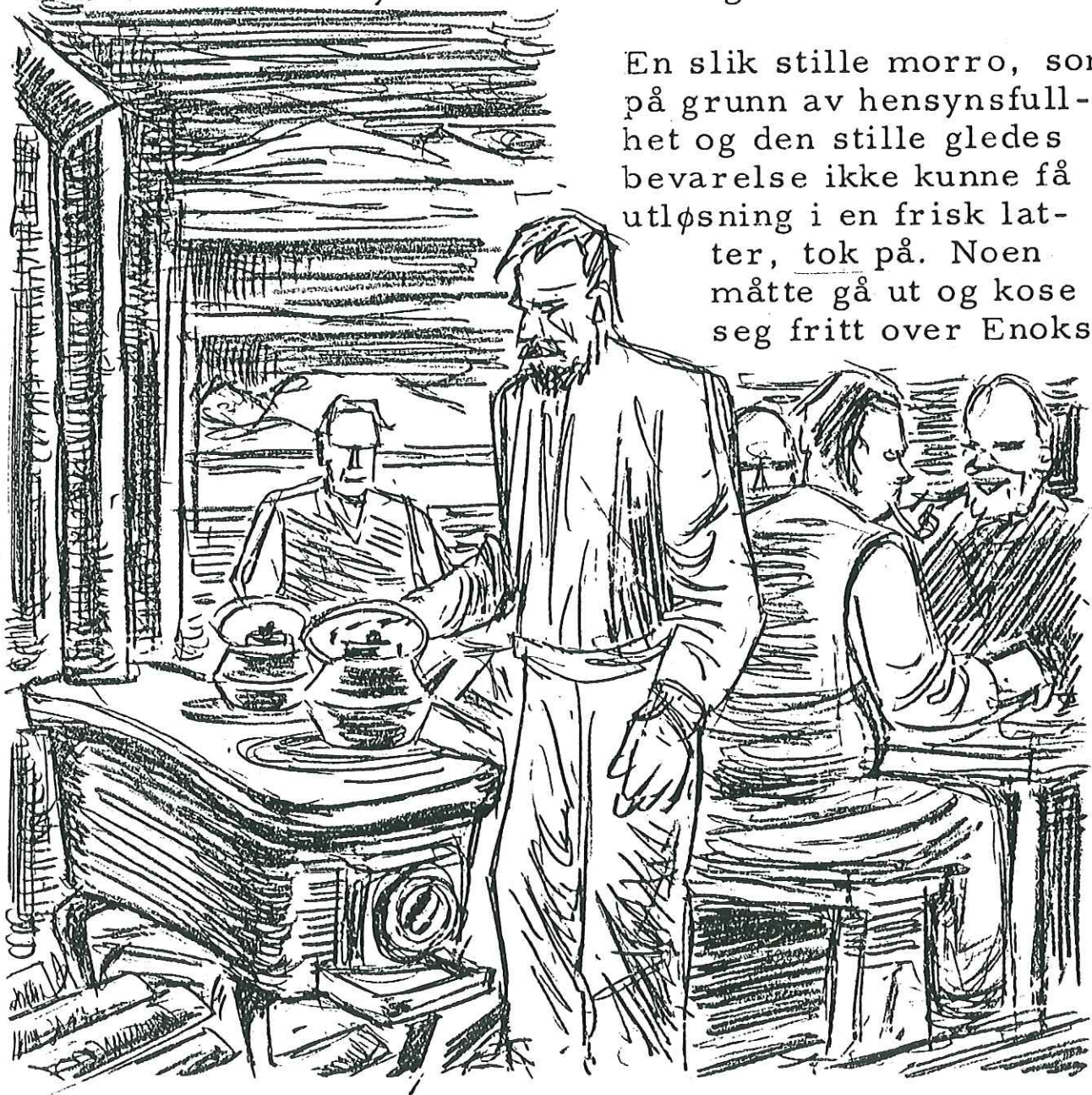
Det var vel noen som mistenkte Kristian for overtro, men da kan vi kanskje lage et nytt ord og beskyldte andre for "undertro". Det er de som har nok fantasi til å være litt overtroiske, men som ikke tør være ved det hverken for seg selv eller andre.

Overtroen kan spenne over mange felter, like fra den primitive frykt for å gå forbi kirkegården om natten, til utspekulert nedvurdering av Vår Herre, at han skal billige at du etter evne snyter din neste hele uka, når du bare folder hendene etterpå og går i kirke om søndagen. En annen slags overtro finner en hos dem som skal finne opp evighetsmaskinen, og så er det overtroen hos Enok Putten.

Han Enok utmerket seg bare på én måte. Han var doven.

Rent utrolig doven. Enok lå på benken i kvernhytta og ventet på at kaffekjelen hans skulle koke. Det tok tid, og Enok var både sulten og kaffetørst så han begynte å fornemme en for ham så uvanlig følelse som utålmodighet, og gav endog uttrykk for det. Stallkaren på gården, Øverbyen, en aktiv og gløgg kar, var innom kvernhytta en tur og lot ikke anledningen gå fra seg til å få i stand litt stille morro. "Vil ikke kjelen din koke. Du har vel ikke fylt på den av det vannet som har gått gjennom turbinen, for det koker ikke det, ser du. Du må fylle på kjelen overfor utløpet fra turbinen". Enok trodde nok ikke helt på dette, og så på de som satt der om det var annet enn alvor å spore. Det var det ikke, og Enok tok kjelen og tuslet ut etter nytt og bedre vann. I mellomtiden fikk Øverbyen skiftet de rå vedtrærne som lå der, med knusk tørr ved inne fra mølla, og da Enok kom tilbake med nytt vann kokte det ganske snart.

En slik stille morro, som på grunn av hensynsfullhet og den stille gledes bevarelse ikke kunne få utløsning i en frisk latter, tok på. Noen måtte gå ut og kose seg fritt over Enoks

overtro, og de andre ble søvnige. Mølleren sovnet behagelig i den monotone sang fra turbinen, og den ene etter den andre dubbet av av eller forsøkte gjøre det.

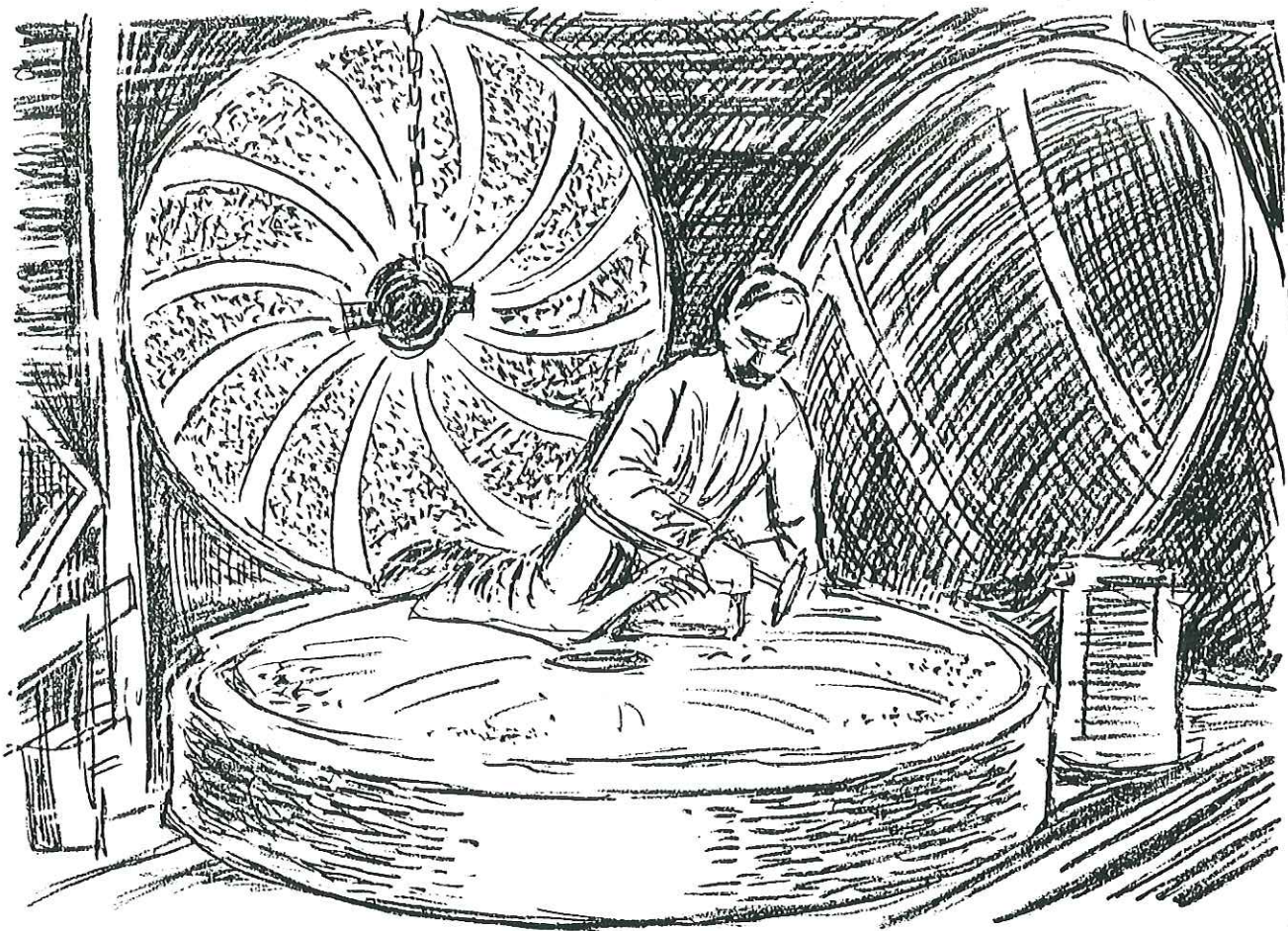
Det var stille noen timer i kvernhytta. En og annen reiste seg av og til for å legge i ovnen og for å gni de ømme steder som trebenken hadde gitt dem. Så la de seg ned og utsatte andre deler av kroppen for samme påkjenning. Det var en slik kar som skapte uttrykket "å plundre å sove".

Klokka sju neste morgen kom August ut i mølla etter sin sovetørn. Han gned seg i øynene, men var gla og fornøyd som vanlig. Han var blitt ferdig med malingen til to unggutter fra Nes og Blaker om natten og hadde lesset på for dem, for som han sa, det er lørdag i morgen og de kan trenge å komme hjem så de kan bli uthvilte til de skal treffe jentene sine på lørdagskvelden.

Mjølet til gamle Anton Aali fra Nes var også ferdig nå, men det var uvisst om han ville reise på grunn av kulden. August gikk inn på kvernhytta for å oppmuntre ham. Da Anton hadde en bred lemm på doninga si, mente August at han kunne bygge opp de varme sekkene om en passende hule å sitte i og fore denne ut med høy. Når han da la høysekken foran så bare skinnlua stakk opp, så skulle han ha det godt og varmt. Han kunne legge seg til å sove om han ville, for hesten ville nok finne veien hjem.

Den ene kverna burde tas opp til skjerpning i dag, men da ville det bli vanskelig å få malt ferdig til alle kundene som var ved mølla så de kunne komme hjem til helgen. Det ble derfor besluttet at man, som et unntak, skulle ta stenhuggingen lørdag. Beslutningen føltes som en lettelse, for en kunne vel håpe at det ville bli litt mildere til neste dag. Slik kulde varte sjelden lenge før jul.

Det var ikke vanlig at det kom langferdinger så langt ute i uka som en fredag, men jamen kom det en slengende. Da han fikk se hvor mange sleder som sto der ble han betenkt og lurte på om han kunne få melet med seg før helgen. Var det urå så fikk han heller hente

det senere, men det var ille at han ikke hadde noe grismjøl. "Du vet jeg har jo Bålikverna like ved jeg, og mølleren der har sagt at han ville sette i gang så snart det ble kaldt. Nå har det vært kaldt noen dager, og jeg trodde jeg skulle få malt litt hos ham i dag, men han ville ikke sette i gang for værprofeten vår, han Oliver hadde spådd mildvær mot kvelden i dag. Hvorfor vil han ikke male i mildvær da, undret August. "Nei, vasshjulet er råttent og må fryse på seg et bra lag med is så det ikke går istykker". Når det bare er grismjøl du skal ha, så skal vi nok greie det. Det er matmjølmaling det kniper med," beroliget August.

Mannen ba om å få havren riktig fint malt, så julegrisen kunne få noen godbiter før den skulle slaktes om en fjorten dagers tid. Ja, sa August med et smil, "det skal vi nok gjøre, ellers er det vel ikke så farlig hvis vi ikke skjøter såa, så den setter seg tversover mellom grindstolpene når du skal inn på gården".

Etter frokost ble det en travel tid med å levere ut mjøl til de som skulle reise hjem, og med å hjelpe til å lesse på når det var nødvendig. Denne tid på året var det også gjerne om formiddagen det ble innlevert korn og hentet

mel av malekunder fra nærmeste omegn. Vonnene falt slik ekspedisjon gjerne utover kvelden når arbeidet på gårdene var unnagjort for dagen.

Når formiddagsekspedisjonen var besørget ved elvetiden, skiftet gjerne møllerne med å få noen minutters hvil. Det kaltes "å ta fem minutter" selv om tidsangivelsen i ordtaket ikke var å forstå bokstavelig. Slike hvilestunder kunne det forresten være anledning til ut over dagen ellers også, særlig når det ikke var nødvendig å kjøre tørkene og grynstenen.

Riktignok var maskinenes ytelse øket sammenliknet med det man var vant til ved de gamle møller, men driften var, som før nevnt, mer rasjonalisert så tilsvarende økning i arbeidet var det ikke. Noe som avlastet arbeidet meget var at mjølet randt direkte i sekken. Før randt mjølet i store kasser, og fra disse måtte man møysommelig øse det opp i sekk med en mjølskuffe. Denne besværlige fremgangsmåte hadde opprinnelig tjent to formål. For det første kunne man ved å røre om i kassen få avkjølet mjølet, noe som den tid var påkrevet fordi kvernene gjerne malte varmt. Dessuten skjedde betaling for malingen tidligere ved at mølleren øste opp f. eks. hver tolvte mel-skuffe i "skattesekken". Det tilfalt mølla. Det var en fornuftig mening i en slik ordning, idet den gjorde mølleren interessert i å male godt mjøl, ikke bare for kundens skyld, men også for seg selv å få godt mjøl i betaling for arbeidet. Denne måte å måle ut betaling på kunne imidlertid ikke bli helt eksakt, og det ble skumlet om at de mjølskuffene som gikk i møllens sekk var større enn de som gikk i kundens sekk. Man har senere gått over

til å ta "skatt" for malingen i form av korn. Helt nøyaktig ble nok ikke dette heller, for riktignok nyttet man justert skjeppe-mål eller tyve-liters mål, men sekkene som man skattet av ble vanlig ikke målt eller veiet. Innholdet ble bedømt ved skjønn. At en øvet møller kunne bedømme innholdet av en sekk temmelig nøyte er sikkert, men det forhindret ikke at møllere ofte fikk ord på seg for å ha fetere griser enn andre, uten at noen kunne skjønne hvordan det kunne ha seg.

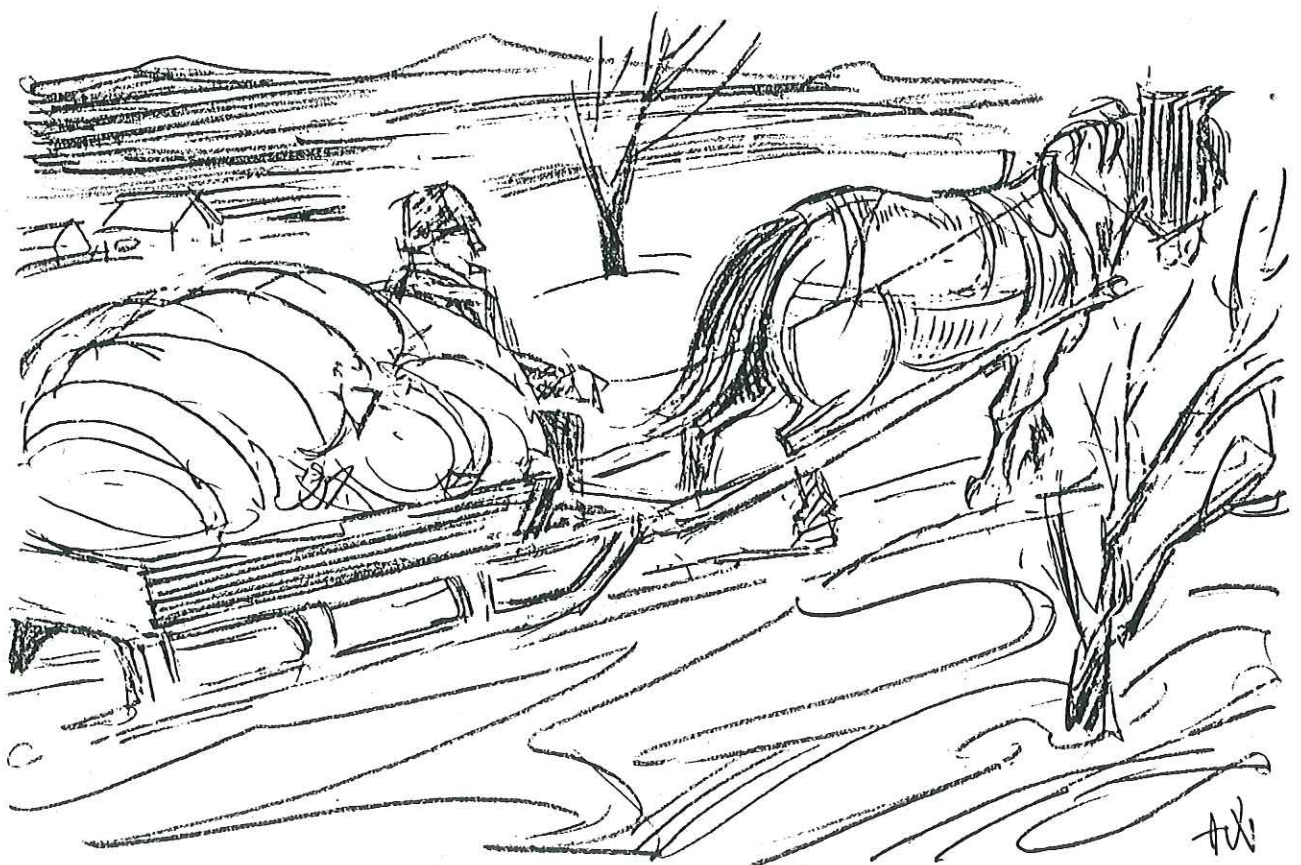
Ut over ettermiddagen en fredag som denne dagen svandt kundebelegget inn. De lesset og reiste så snart melet var ferdig, istedenfor å vente, som de ellers ofte gjorde, på å få følge med en som skulle samme vei. Det gjaldt å komme hjem i god tid til helgen. Noen gikk og trippet av utålmodighet for å få siste sekken på lasset. De få som ikke kunne bli ferdige før lørdag morgen slo seg etter hvert til ro. Men det ble som regel en lystig prat i kvernhytta ut over kvelden likevel, for når det ble så god plass så kom gjerne noen av folkene på gården eller fra nabolaget innom for å få en prat etter arbeidstid

I kveld så det til en avveksling ut til å bli politisk diskusjon. En av de få overbeviste sosialister på stedet, han Tormod Strand, kom innom sammen med Erling Holo fra nabobygda. Når disse kom sammen var det nok ikke tvil om at det var for "troens utbredelse". Tormod var en gløgg og flink kar både når det gjalt arbeid og propaganda, men Erling som hadde en bra utdannelse var en døgenikt på 24 år, som lot seg underholde av sin mor som var enke og slett ikke satt godt i det økonomisk. Han mente etter alt å dømme, at når han skiltet med å være idealist, så var han hevet over noe så tarvelig som arbeid.

August var ikke uimottagelig for den nye lære, men han deltok nesten aldri meget i diskusjon. Bare hans stikkord når diskusjonen holdt på å flyte ut, viste at han var med. Styrken hos August var historier med humor og poeng i. Ja, og så kunne han male og likte det arbeidet. Han kom meget sjelden i affekt, men når han avsa en dom var det med en overbevisning som en herredsrettsdommer kunne misunne ham. Det kom en slik dom nå: "Han Tormod er en bra kar, men han Erling er en klitut". (klitut er utløpsrør for avfall fra sikten).

Det var åtte-timers dagen som naturlig nok sto på tape-
tet her i mølla hvor man arbeidet 18 - 20 timer i døgnet
til visse tider. Det ble ganske snart alminnelig enighet
om at møllernes arbeidstid var for drøy, selv om åtte
timer av de fleste ble ansett for ugjennomførilig.
Erling ble så sterkt oppglødet at en av de tilstedeværende
syntes han ble litt for høyttrevende. Han bemerket
ganske tørt at kanskje det var slik at møllerne måtte
ha så lang arbeidstid fordi det var noen mennesker som
aldri gjorde nyttigt arbeid, men bare prekte. Den
munterhet som fulgte ble ubehagelig for Erling så han
gikk.

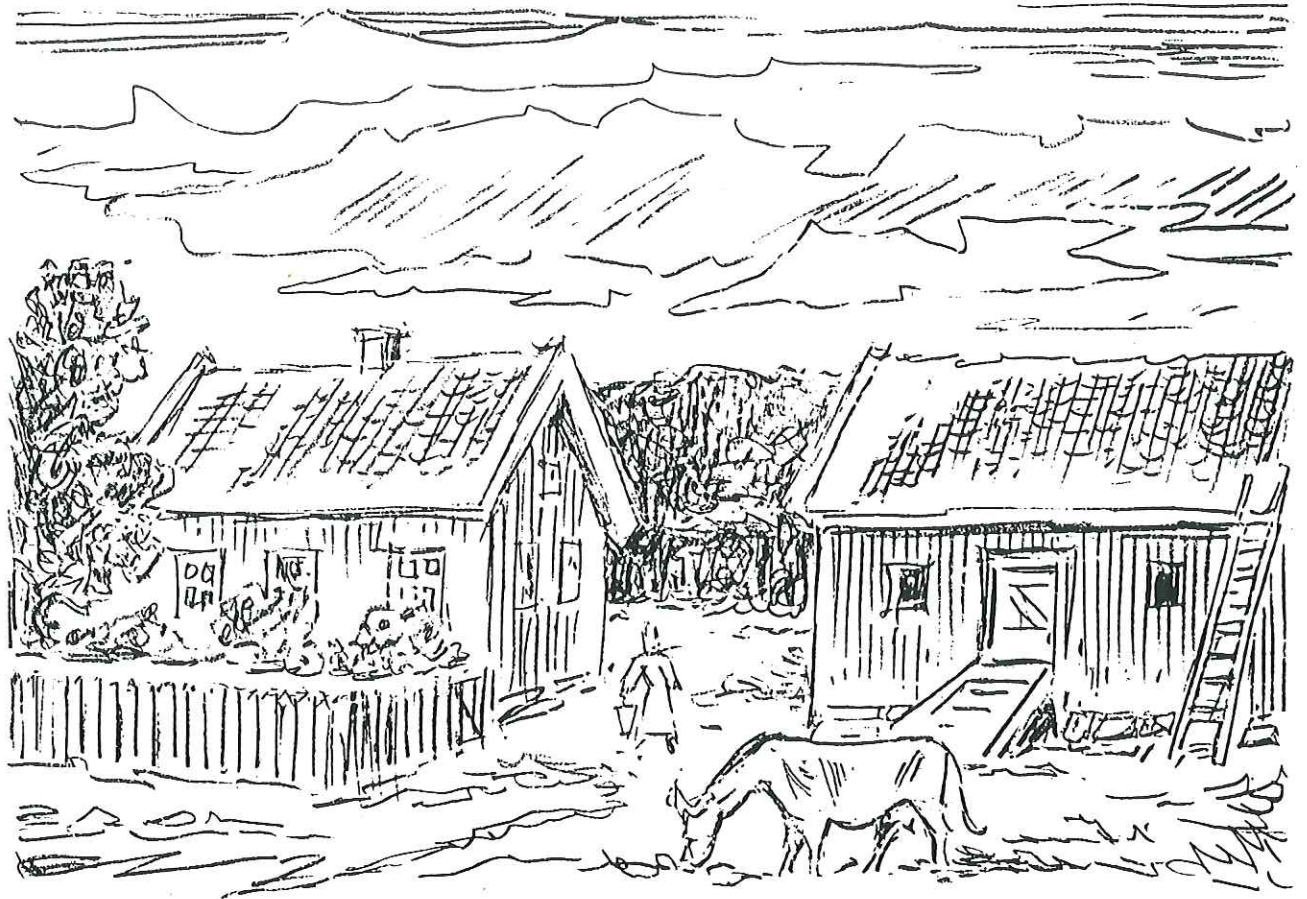

Ja, en kan kanskje undre seg over at det var noen som ville være møller under slike arbeidsforhold. Tenk bare på ikke å få sove i en seng mer enn en eller to netter i uken lange vintermånedene i gjennom. Eller tenk på, for de unge møllere ikke å ha mer enn en eller to frikvelder i uken. Likevel - de som kom inn i dette arbeidet fortsatte som oftest med det hele livet. Det var til og med vanlig at det gikk i arv fra far til sønn.

Var det fordi arbeidet i seg selv var slikt at en ble glad i det. Eller var det fordi det var et muntert liv? Kundene som lå ved mølla tok det nærmest som en fornøyelsestur og det smittet kanskje på møllerne. Faktum er at når en gammel møller som har vært lenge borte fra yrket kommer inn i en mølle og kjenner den søtlige lukt av mjøl, så er det som når en gammel kavalerihest hører hornsignalet. Han blir oppglødet.

Men stopp litt, denne tilbøyeligheten til å henge ved yrket kan kanskje ha sammenheng med relativ god betaling for arbeidet. Jeg vet ikke hva man synes om denne mulighet, men la oss høre hva møllernes vilkår var i så måte.

En møllemester ved en vanlig mølle på Østlandet hadde gjerne 25 - unntaksvis 30% av bruttoinntekten ved mølla. Det vil si han hadde så stor part av det korn som kom inn i "skatt" og den samme del av det renseavfall og "sopmjøl" som falt av driften. Sopmjøl var bl. a. mjøl som føk ut av kvernene og la seg i et lag på gulvet, samt det spill som ble ved oppsekking og om det var hull på sekkene eller veven i disse var grissen. Det var enda på den tid særlig på velstelte gårder hjemmevevede solide sekker, men jutesekker var kommet i utstrakt bruk. Disse var til dels i dårlig stand. Hvis hullene var store ble sekkene bøtt på møllen, men ganske små hull bekymret man seg ikke om. Det forekom også en del store "mattesekker", ofte i dårlig forfatning. Disse sekker ble vesentlig nyttet med det håp at en sekk skulle bli bedømt som en tønne, uansett hvor store de var, og at "skatten", som var 12 liter pr. tønne, skulle bli etter dette, selv om sekken rummet halvannen tønne. Dette var forøvrig et fåfengt håp hos de få kunder som nærret håpet.

Foruten den nevnte part av skattekorset, renseavfall og sopmjølet hadde mølleren og et lite småbruk til fri avbenyttelse med gratis hus og nødvendige uthus, samt ved til brensel. Det var vanlig at han kunne ha et par - tre kyr og en del griser og høner. Hvis det ikke var jordvei til møllerstillingen hadde han gjerne melk på gården til seg og familien. Ja, for gift burde møllemesteren være. Han skulle helst kunne holde kosten til den eller de som han hadde til hjelp i mølla.

Mens det litt før århundreskiftet var nokså alminnelig med en betaling av omkring 10,- kroner uken for disse folkene, var det på den tiden det er tale om vanlig å betale dem 2 til 3 kroner pr. dag - lang dag - foruten fri kost. Hadde mannen gris - og det hadde han nok hvis han var gift, så fikk han gjerne litt sopmjøl til grisen av møllemesterens part.

Hva møllerens fortjeneste kunne bli etter dette avhang av hvor stor malingsmengden var og hva som kunne bringes ut av husdyrholdet, men et par tusen kroner om året foruten fritt hus kunne det vel bli.